

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้จะแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ส่วน ๆ ดังนี้

1. การย้ายถิ่น
2. แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม
3. แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต
4. แนวคิดเรื่องสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.)
5. แนวคิดเรื่องการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ใช้แรงงาน
6. แนวคิดเรื่องตัวบ่งชี้
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

1. การย้ายถิ่น

แรงงานอพยพไปทำงานในไร่อ้อยนั้นในทางประชากรศาสตร์ถือว่าการย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary Migration) หรือการย้ายถิ่นตามฤดูกาล (Seasonal Migration) ซึ่งเป็นการย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นเดิมเป็นฤดูกาล แล้วกลับสู่ท้องถิ่นเดิมอีก การย้ายถิ่นเดิมเมื่อมีการย้ายออกไม่ว่าจะย้ายกลับหลังจากย้ายออกไปนานเท่าไรก็ตามเรียกศัพท์ Return Migration การย้ายถิ่นมักจะย้ายตามกันไปเป็นกลุ่ม หรือหมู่ใหญ่ แบบแผนการย้ายถิ่นก็มีแบบแผนเดียวกันคือ การย้ายถิ่นจากท้องถิ่นเดิมเดียวกัน ไปยังท้องถิ่นอื่นใหม่แห่งเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน (ปวีต ถมยาวิทย์, 2533)

ผาสุก พงไพจิตร ได้กล่าวถึงระบบแรงงานอพยพเป็นลักษณะพิเศษของระยะที่เศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนแปลงคนงานทำงานเพื่อค่าจ้างเป็นการชั่วคราว แรงงาน อพยพที่ย้ายไปทำงานในเมืองหรือในไร่ขนาดใหญ่ ยังไม่ละทิ้งอาชีพหลักในสาขาเพื่อการยังชีพ พวกเขาไม่ถือว่าการรับจ้างเป็นการทำงานพิเศษเพื่อหาเงินมาเพิ่มจากส่วนแบ่งที่ได้จากการทำไร่ทำนา ด้วยเหตุนี้คนงานจึงพร้อมที่จะรับค่าจ้างต่ำจากการทำงานในเมืองหรือในไร่ ทั้งนี้การทำเช่นนี้ เป็นการหารายได้พิเศษ รายได้ที่ได้รับไม่ใช่เป็นค่าตอบแทนการเปลี่ยนแปลง

อาชีพอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ แรงงานอพยพจึงเดินทางกลับไปยังบ้านเดิม หลังจากการทำงานระยะเวลาหนึ่ง หรือหาเงินได้ตามจำนวนที่ตั้งไว้แล้ว

จึงเห็นได้ว่า การที่แรงงานอพยพไปรับจ้างในภาคเกษตรกรรมนั้น มักจะอพยพเป็นการชั่วคราว และได้รับค่าจ้างต่ำเนื่องจากมีอำนาจต่อรองน้อยแต่ก็ต้องมารับจ้าง เพราะขาดแคลนปัจจัยการผลิตที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะที่ดิน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น

ปัจจัยที่ดึงดูดให้มีการย้ายถิ่นเข้า คือ (ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์, 2521 อ้างถึงในดุขฎี อายุวัฒน์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

1. โอกาสได้งานทำมีสูง มีโอกาสได้เลือกอาชีพที่จับได้มาก
2. โอกาสได้สร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวสูง
3. มีโอกาสในการฝึกอบรมสูงขึ้น
4. สภาพแวดล้อมที่ดี ดึงดูดใจ สะดวกสบายในการดำรงชีพ
5. ย้ายตาม สามี-ภรรยา บิดา-มารดา หรือบุตร

ปัจจัยที่ผลักดันให้คนย้ายถิ่นออกมีดังนี้

1. ขาดปัจจัยทางธรรมชาติ การลดน้อยลงของธรรมชาติ
2. การไม่มีงานทำ แรงงานล้น มีเครื่องจักรมาทดแทน หุ่นแรงงานคนลง
3. เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว
4. การกดขี่หรือปราบปรามจากลัทธิการเมือง ศาสนาและชนชาติหรือ ชาติพันธุ์
5. เบื่อหน่ายชุมชน

อย่างไรก็ดี อาจกล่าวสรุปได้ว่า การย้ายถิ่นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย โดยตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นว่า ที่ที่จะไปอยู่จะทำให้ตนเองมีวิถีชีวิตที่ดีกว่าเดิม

ผลกระทบของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อสังคมโดยรวม และต่อตัวผู้ย้ายถิ่นด้วย ในที่นี้จะพิจารณากระทบเป็น 2 ด้าน คือ (ดุขฎี อายุวัฒน์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

- (1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ประโยชน์ของการย้ายถิ่น เช่น การก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท โดยการย้ายถิ่นนอกฤดูทำการเกษตรของชนบทในภาคต่าง ๆ เมื่อผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ได้เข้าทำงานทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่สามารถหางานทำได้ก็จะทำให้เกิดภาวะว่างงาน การย้ายถิ่นในกลุ่มผู้มีการศึกษาสูงในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น แพทย์ พยาบาล ซึ่งเมื่อจบการศึกษาแล้ว ส่วนใหญ่แม้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบท แต่นิยมเข้าทำงานในหน่วยงานภายในเขตเมือง ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนและความไม่สมดุลกันระหว่างเขตชนบทและเขตเมืองในสาขาอาชีพ

(2) ผลกระทบทางสังคม

การย้ายถิ่นอาจทำให้เกิดการสูญเสียทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ในเขตที่มีผู้ย้ายถิ่นเข้าไปมาก ๆ อาจทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด มลภาวะเป็นพิษอีกด้วย

สรุปได้ว่าการอพยพย้ายถิ่น มีทั้งผลดีและผลเสีย แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วจะพบว่า มีผลเสียมากกว่า และผลเสียนี้มีผลกระทบทั้งในระดับบุคคล และในระดับสังคม การอพยพย้ายถิ่นเป็นทั้งเหตุและผล เป็นผลในแง่ที่ว่า การอพยพย้ายถิ่นของบุคคลเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยดึงดูด เช่น รายได้จากการทำงานที่สูงกว่า และปัจจัยผลักดัน เช่น ความแห้งแล้ง หรือไม่มีที่ทำมาหากิน และเป็นเหตุในแง่ที่ว่า เมื่อมีการอพยพย้ายถิ่นเกิดขึ้นก็จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาหลายประการ เช่น ปัญหาทางด้านการศึกษาด้านสาธารณสุข ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น และปัญหาดังกล่าวจะมีผลกระทบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้นการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงต้องกระทำอย่างเป็นระบบ มาตรการการแก้ไขทั้งปัญหาที่เร่งด่วน และมาตรการแก้ไขปัญหามาระยะยาว ไปพร้อมกัน จึงสามารถแก้ไขปัญหการอพยพย้ายถิ่นลงได้

2. แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม

ตามบทบัญญัติของการคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กถือว่าเด็กคือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี
บริบูรณ์

องค์การสหประชาชาติได้ผ่อนผันเกณฑ์อายุของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้ทำงานได้แต่ต้องกำหนดลักษณะของงาน เวลาทำงาน ซึ่งต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก แต่ในสภาพความจริงแล้ว มีการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นจำนวนมาก ทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรม

สาเหตุการจ้างแรงงานเด็กในภาคเกษตรกรรม

สาเหตุของการจ้างแรงงานเด็กในภาคเกษตรกรรม มีเหตุผลหลายอย่าง ทั้งในส่วนของเจ้าของกิจการและของผู้ปกครองดังนี้ (ปวิต ฅมยววิทย์, 2533)

1. แรงงานในการประกอบกิจการไม่เพียงพอ
2. แรงงานผู้ใหญ่ที่รับจ้างมีไม่เพียงพอ จึงมีการใช้แรงงานเด็ก
3. ต้องดำเนินการให้ทันต่อฤดูกาล
4. ช่วยให้เด็กมีงานทำ
5. แรงงานเด็กขยันและปกครองง่าย
6. กิจกรรมจ้างบางประเภทเด็กสามารถทำได้ดี
7. ค่าจ้างแรงงานถูก
8. มีเวลาว่างจากการประกอบกิจการของตนเอง เนื่องจากปัญหาสภาพแวดล้อม
9. ไม่มีการจ้างแรงงานในถิ่นที่อยู่อาศัย

ลักษณะการใช้แรงงานเด็กแยกได้ 2 อย่าง คือ (ปวิต ฅมยววิทย์, 2533)

1. ลักษณะการใช้แรงงานเด็กที่กฎหมายแรงงานคุ้มครอง
  - 1.1 เด็กในอุตสาหกรรมส่วนใหญ่
  - 1.2 เด็กในพาณิชยกรรม
  - 1.3 เด็กในงานขนส่ง
  - 1.4 เด็กในงานเกษตรกรรม ซึ่งมีกิจการจ้างงานในกิจกรรมเพาะปลูก ประมง ป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีได้ใช้ลูกจ้างตลอดปี และไม่มียานในลักษณะอื่นรวมอยู่ด้วย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจ่ายค่าจ้างและการจ่ายเงินทดแทน
2. ลักษณะการใช้แรงงานเด็กที่กฎหมายแรงงานไม่คุ้มครอง เช่น
  - 2.1 เด็กรับใช้ในบ้าน
  - 2.2 เด็กขายของตามท้องถนน
  - 2.3 เด็กในงานเกษตรกรรม ซึ่งมีการจ้างแรงงานในกิจกรรม เพาะปลูก ประมง ป่าไม้ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีได้ใช้ลูกจ้างตลอดทั้งปี และไม่มียานในลักษณะอื่นรวมอยู่ด้วย เฉพาะในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการจ่ายค่าจ้างและการจ่ายเงินทดแทน

ส่วน ฉันทนา บรรพศิริโชติ (2535) ได้แบ่งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรม ออกเป็น

1. เด็กที่ทำงานในไร่นาของครอบครัว

2. เด็กที่ทำงานในไร่นาของครอบครัว ขณะเดียวกันก็รับจ้างผู้อื่นด้วย
3. เด็กที่รับจ้างในไร่นาของผู้อื่นอย่างเดียว เพราะครอบครัวตนเองไม่มีที่ดิน
4. เด็กที่สมัครทำงานกับธุรกิจการเกษตรซึ่งมักเป็นเด็กที่ค่อนข้างโตแล้ว
5. แรงงานเด็กอพยพภาคเกษตรกรรม

ลักษณะของงานรับจ้างภาคเกษตร

แรงงานรับจ้างชั่วคราว

งานส่วนใหญ่ที่เด็กรับจ้าง ได้แก่ ปลูก-ขุดมันสำปะหลัง เกี่ยวข้าว ปลูกพืชอื่น ๆ เก็บมะเขือเทศ ผลจากการศึกษาของปวีต ถมยวิทย์ พบว่ามีเด็กบางกลุ่มที่ทำงานมากกว่า 1 อย่าง และส่วนใหญ่ได้รับจ้างในเขตตำบลเดียวกัน แต่บางครั้งมีคนมารับไปทำงานอีกตำบลหนึ่ง (ฉันทนา บรรพศิริโชติ, 2535)

สรุปได้ว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมเมื่อเทียบกับสาขาเศรษฐกิจอื่นแล้ว มีจำนวนมากกว่าและต้องตกอยู่ในภาวะยากลำบาก ขาดโอกาสทางการศึกษา และการรับบริการจากรัฐ ในเกือบทุกด้าน จึงถือได้ว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมเป็นกลุ่มบุคคลที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรหันมาให้ความสนใจช่วยเหลือทั้งในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลิตและในฐานะที่เป็นเด็ก ซึ่งสมควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เพื่อจะได้เติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อไป

3. แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of life)

ความหมายของคุณภาพชีวิต

"คุณภาพชีวิต" เป็นแนวคิดที่ยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ เหตุผลประการแรกคือ เป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ ที่สามารถบรรยาย ดีความโดยผ่านตัวกรองด้านความคิด และภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลาย เกิดจากประสบการณ์ พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอ และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ประการที่สอง แนวความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยจึงต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถประเมินผลได้ กระบวนการและผลต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตที่ "ดีกว่า" นั้น ย่อมเป็นการยอมรับและกำหนดคุณค่าโดยบุคคลในสังคมเดียวกัน ซึ่งมักพบว่าเป็นชนชั้นกลางของสังคมนั้น ประการที่สาม ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากนิยามเป็นแบบเดียวกันก็หมายความว่า คนทุกคนโดยไม่มีมีการ

คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ชนชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งคงยากที่จะยอมรับจุดนี้ได้ (Romney and Brown. 1994 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี คิลตระกูล, 2538)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นการยากที่จะกำหนดนิยามของ "คุณภาพชีวิต" ให้ยอมรับกันเป็นสากล อย่างไรก็ตามก็มีผู้ให้นิยามไว้ในลักษณะต่าง ๆ กันไป ทั้งที่เป็นการมองคุณภาพชีวิตในมิติเดียวจนถึงหลายมิติ และระหว่างมิติเหล่านั้นมีบางอย่างที่เหมือนกันและบางอย่างแตกต่างกันไปโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การรอบรู้ ความเข้าใจ และทฤษฎีต่าง ๆ ที่ยึดถือ ตัวอย่างเช่น

ชัยวัฒน์ ปัญจพงศ์ (2523) ได้ให้ความหมายของ "คุณภาพชีวิต" ว่า หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ ซึ่งได้แก่ ชีวิตที่ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคมเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความเพียบพร้อม และมีความสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ข้างหน้าได้อย่างถูกต้อง และสามารถดำเนินวิธีการที่ชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ดีตนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่

นิ่มนวล ทวีสมบูรณ์ (2526) ให้ความหมายว่า "คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ คือ ชีวิตที่ไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม มีความสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้อง ดำเนินการที่ชอบธรรม เพื่อจะได้มาในสิ่งที่ตนประสงค์ ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่"

ระวี ภาวิไล (2527) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่อยู่ในถิ่นที่มีสภาพแวดล้อมดี ได้ทำคุณความดีให้พร้อม และตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ"

เปรมวดี รอดแพทย์ (2531) ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้เหมาะสมกับความจำเป็นพื้นฐานของแต่ละสังคมตามกาลเวลาเมื่อวันเวลาผ่านไปวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคม ทำให้มนุษย์ดิ้นรนขวานขวายและต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตให้ดีขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และช่วงเวลานั้น ๆ

สีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ (2538) เสนอว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สุขภาพที่ดีขึ้น สังคมวัฒนธรรม ภายในครัวเรือนลูกหลานไม่ต้องไปทำงานที่อื่น มีความอบอุ่นให้ครัวเรือนการย้ายถิ่นชั่วคราวหรือถาวรน้อยลง

ดังนั้น ความหมายของคำว่า "คุณภาพชีวิต" พอสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การที่มนุษย์สามารถใช้ความรู้ความสามารถของตน ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี สามารถได้รับการตอบสนองตามความต้องการจำเป็นของมนุษย์ ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมไปถึงผลต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

ชีวิตที่มีคุณภาพเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน การที่คนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิต ซึ่งมีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้มีรายละเอียดแตกต่างกันไป

เย็นใจ เลหาวิช (2520) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ส่วน พอสรุปได้ว่า

1. ส่วนที่จำเป็นระดับพื้นฐาน เป็นส่วนที่ทำให้ชีวิต "อยู่ได้" ในสภาพปกติประกอบด้วยสิ่งจำเป็นในการยังชีพเบื้องต้น ปัจจัย 4 สุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ ชีวิตและการทำงานที่มั่นคงและปลอดภัย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพตามสิทธิมนุษยชน สามารถใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายหรือประเพณีของสังคม

2. ส่วนที่จำเป็นต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิต เป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากสภาพพอ "อยู่ได้" ให้กลายเป็น "อยู่ดี" ประกอบด้วยปัจจัยประการแรก ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิตคือ สภาพแวดล้อมที่มีมลภาวะน้อยที่สุด ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด มีความสงบ สะอาดและยุติธรรม ตลอดจนไม่ขาดแคลน หรือ ทุรกันดารจนเกินไป ปัจจัยประการต่อมาได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสม ซึ่งทำให้บุคคลสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนได้ คือ การมีจุดหมายในชีวิต มีความสามารถในการตัดสินใจ มีพื้นความรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยประการสุดท้าย ได้แก่ คุณสมบัติส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ได้แก่ การมีความมกน้อย ประหยัด รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีระเบียบวินัย และมีจริยอื่น ๆ ที่โลกยอมรับ เป็นต้น

มิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิตมี ดังนี้คือ (กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และคณะ, 2535)

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านร่างกายคือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงาน การออมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านอารมณ์คือ การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณมีประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชนความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพคือ ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต และการคมนาคมที่สะดวก

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การ

ปกครองที่ให้สิทธิ์เสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้และทางสังคม ความร่วมมือร่วมใจ ในชุมชน ความเป็นระเบียบมีวินัย มีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน และมีค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมใน ศาสนา

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านความคิดคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิตและชุมชน การศึกษา วิชาอาชีพ ความสามารถในการป้องกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง ครอบครัวและชุมชน การเป็นที่ยอมรับ ของชุมชน การสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง การยอมรับตัวเอง และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

สิ่งซึ่งบอกคุณภาพชีวิตด้านจิตใจคือ การมีคุณธรรมในส่วนตัว และในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนา ความ เสียสละ และการละเว้นจากอบายมุข

สรุปได้ว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิต หมายถึง กลุ่มตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. องค์ประกอบคุณภาพชีวิตทางกายภาพ โดยพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพ
2. องค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านสังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ การศึกษา การมีงานทำ ความปลอดภัย เป็นต้น

"คุณภาพชีวิต" เป็นคำที่นำไปใช้มากในปัจจุบันโดยนำไปใช้ตามพื้นฐานความรู้ของแต่ละคน และได้มีการกำหนดกรอบ และเป้าหมายไปต่างๆ กัน คุณภาพชีวิตจึงแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ

4. แนวคิดเรื่องสถานะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.)

ในระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ได้ใช้ระบบข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 8 ข้อ และเครื่องชี้ วัด 32 ตัว ร่วมกับระบบข้อมูล กชช. จัดเก็บข้อมูลระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นเครื่องชี้วัดถึงการพัฒนาระดับความ เป็นอยู่ของประชาชน ให้บรรลุถึงระดับขั้นต่ำของความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนทั่วประเทศ (สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533)

แต่ จปฐ. นี้เป็นความต้องการพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์ในสังคม โดยไม่แบ่งแยกกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งในแง่จิตวิทยาพัฒนาการนั้น เด็กและเยาวชนมีสภาพความต้องการและพัฒนา เป็นพิเศษที่แตกต่างไปจากประชาชนในวัยผู้ใหญ่ โดยทั่วไป ดังนั้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนา อย่างรอบด้าน จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดสถานะความต้องการพื้นฐาน และบริการพื้นฐานสำหรับเด็ก หรือ เรียกชื่อย่อว่า "สพด." ขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533)

จากการประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 1 ด้านการพัฒนาเด็ก เรื่องสถานะความต้องการพื้นฐานสำหรับเด็กในระหว่างวันที่ 30-31 สิงหาคม 2533 โดยสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน (สอ.ดย.) และได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ ที่ประชุมได้ลงมติรับปฏิญญาเพื่อเด็ก พ.ศ. 2533 และยอมรับเกณฑ์ สพด. ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามการพัฒนาเด็กทั่วประเทศ ทั้งในด้านการวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผลตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ตอบสนองความต้องการ

เกณฑ์ สพด. นี้ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ 7 ด้านคือ

1. ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย
2. ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย
3. ความต้องการเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม
4. ความต้องการด้านการศึกษา
5. ความต้องการด้านวัฒนธรรม
6. ความต้องการในการเตรียมเข้าสู่อาชีพ
7. ความต้องการด้านสิทธิหน้าที่พื้นฐาน

การประชุมสมัชชาแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ด้านการพัฒนาเด็ก (2533) ได้กำหนดปฏิญญา เพื่อการพัฒนาเด็กไว้ดังต่อไปนี้

ทิศทางในการพัฒนาเด็ก (ตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก)

1. เด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบุคคลหรือครอบครัว ที่ให้ความรักความเข้าใจ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการทุกด้าน อันได้แก่ การพัฒนาทางกาย ใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ ค่านิยม และเจตคติ โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต
2. เด็กต้องได้รับสารอาหาร อย่างน้อยที่สุดตามที่กำหนดไว้ตามความต้องการของร่างกาย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุต่าง ๆ เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่
3. เด็กต้องได้รับการป้องกันจากโรคภัยไข้เจ็บ ที่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ และต้องได้รับการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน ในกรณีที่เจ็บป่วย
4. เด็กต้องมีโอกาสและมีสถานที่วิ่งเล่น ออกกำลังกายและเล่นกีฬา รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาการตามวัย
5. เด็กต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ และทักษะในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมตามหลักศาสนาของตนและมีจริยธรรมขั้นพื้นฐาน

6. เด็กต้องได้รับการพัฒนาให้มีสุนทรียภาพ ซึ่งในความงาม รู้จักรัก เข้าใจ อนุรักษ์ ด้วยการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาในกิจกรรมศิลปะ วัฒนธรรม
7. เด็กต้องได้รับการเตรียมและพัฒนาด้านอาชีพตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจของตน เพื่อช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด ในด้านเศรษฐกิจรวมทั้งมีค่านิยมที่พึงประสงค์ในการทำงานที่สุจริต
8. เด็กต้องมีโอกาสและสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองมีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวมและสาธารณสมบัติ มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
9. เด็กต้องมีโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคมอันหมายถึงสิทธิในการใช้บริการป้องกัน บริการคุ้มครองและแก้ไข บริการฟื้นฟู
10. เด็กต้องมีโอกาสในการพิทักษ์สิทธิ และผลประโยชน์พื้นฐานจากรัฐ สถาบันสังคม และองค์กรธุรกิจ พร้อมทั้งมีตัวแทนในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ดังกล่าว

พันธกรณีของรัฐ สถาบันสังคม และองค์กรธุรกิจ

11. พ่อแม่มีหน้าที่และความรับผิดชอบเท่าเทียมกัน ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก เพื่อพัฒนาเด็กให้บรรลุถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์
12. ผู้ใหญ่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมได้พัฒนาเด็กด้วยการเป็นแบบอย่าง และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับเด็ก รวมทั้งให้ความร่วมมือแก่รัฐและสถาบันสังคม ที่จะปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็ก เพื่อให้ไม่ให้เกิดถูกทอดทิ้ง เอาเปรียบ ทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ
13. รัฐ สถาบันสังคม และองค์กรธุรกิจ จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาเด็กและพิทักษ์สิทธิเด็ก รวมถึงประสานการให้บริการตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก
14. รัฐ สถาบันสังคม และองค์กรธุรกิจ ต้องส่งเสริมการวิจัยว่าด้วยสถานภาพของเด็ก เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็ก และปฏิรูปนโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติซึ่งขัดกับสิทธิเด็ก
15. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน ต้องประสานความร่วมมือจัดสมัชชาแห่งชาติ เพื่อรายงานสถานะด้านเด็กและผลการดำเนินงานพัฒนาเด็กและพิทักษ์สิทธิเด็ก และสรุปเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และรัฐสภาเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหาเกี่ยวกับพัฒนาการของแรงงานเด็กโดยใช้ สพต. เป็นเกณฑ์ (ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์, 2533)

1. แรงงานเด็ก เป็นกลุ่มเด็กด้อยโอกาสกลุ่มหนึ่ง ที่สำคัญของสังคมไทย ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ที่ว่าสังคมได้ละเลยไม่ได้ดูแลให้เขาได้รับการเลี้ยงดูอบรม ให้มีพัฒนาการรอบด้านตามวัย

ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หรือจะพิจารณาในแง่ที่ว่า แม้จะเป็นกลุ่มเด็กแต่ก็ได้มีบทบาทในด้านการผลิต และบริการต่อสังคมอย่างคาดไม่ถึงทีเดียว

2. แรงงานเด็กไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มอายุ 12-15 ปี หรือ 15-18 ปี ล้วนยังคงต้องการการเลี้ยงดู อบรม ด้วยความรัก ความเข้าใจ แต่เด็กกลุ่มนี้ต้องจากพ่อแม่พี่น้อง จากสิ่งแวดล้อมในสังคมมาสู่คนแปลกหน้า จึงเกิดปัญหานานาประการ

3. นอกจากจะไม่ได้รับการเลี้ยงดูอบรม ให้มีพัฒนาการรอบด้านตามวัยแล้ว บางส่วนของแรงงานเด็ก ยังถูกทำร้ายทารุณทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิเด็กทั้งสิ้น

สภาพปัญหาเหล่านี้เป็นพันธกรณีที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องตระหนัก และร่วมมือกันป้องกัน และแก้ไขอย่างจริงจังต่อไป

5. แนวคิดเรื่องการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้แก่ผู้ใช้แรงงาน

ความหมายของ การศึกษานอกระบบโรงเรียน ในกรณีการศึกษาของผู้ใช้แรงงานนั้น Whitehouse (1972 อ้างถึงใน อาคม ใจแก้ว, 2522) ได้แยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาแรงงาน (Labor Education) เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใช้แรงงานด้วยกัน โดยจะมีสภาพแรงงานเป็นศูนย์กลาง และอาจจะร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้ เช่น วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น และการศึกษาดังกล่าวจะเน้นในเรื่องกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (Group Action for Group Purposes) วิชาที่เรียนรู้อีกมักเน้นในเรื่องเศรษฐกิจ และรวมถึงการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพด้วย

2. การศึกษาของคนงาน (Workers Education) การศึกษาดังกล่าวจะเน้นที่ตัวของผู้ใช้แรงงานแต่ละคน เพื่อปรับปรุงสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO, 1976 อ้างถึงใน อรรถนพ จินะวัฒน์, 2528) ได้แบ่งประเภทของเนื้อหาวิชาที่จัดการศึกษา แก่ผู้ใช้แรงงานออกเป็นประเภทหลัก 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาอบรมขั้นพื้นฐาน (Basic Skills) เป็นการศึกษาวิชาสามัญเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ และหรือเพิ่มพูนความรู้ในระดับสูงยิ่งขึ้น

2. การศึกษาอบรมด้านเทคนิคและวิชาชีพ (Technical & Vocational Training) เป็นการศึกษาเพื่อการฝึกทำงานและพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีความรู้ในงานมากขึ้น

3. การศึกษาอบรมทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Social & Economics Education)

4. การศึกษาอบรมทางด้านวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ (Cultural and Scientific Education)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2539) ได้มีข้อตกลงความร่วมมือจัดการศึกษานอกโรงเรียน ร่วมกับ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อยกระดับความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายเกษตรกร สตรี เกษตรกร และเยาวชนเกษตรกรให้สูงขึ้น

จากข้อตกลงดังกล่าว ได้กำหนดความร่วมมือในเรื่องต่าง ๆ ที่จะดำเนินงานร่วมกันดังต่อไปนี้

1. ความร่วมมือในการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเป้าหมายเกษตรกรเพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้น โดยคาดหวังกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภท ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย	ความคาดหวังทางการศึกษา
1. คณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรแห่งประเทศไทย ประธาน คณะกรรมการกลาง กลุ่มเกษตรกรจังหวัด จำนวน 76 คน	ระดับปริญญาตรีขึ้นไป
2. ผู้นำกลุ่มเกษตรกรจำนวน 19,969 คน	ไม่ต่ำกว่า ปวส.
3. สมาชิกกลุ่มเกษตรกร จำนวน 482,574 คน	ไม่ต่ำกว่า ม.ปลาย
4. คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรระดับประเทศและ ระดับภาค จำนวน 30 คน	ปวส. - ปริญญาตรี
5. คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรระดับจังหวัด จำนวน 395 คน	ม.ปลาย - ปวช.
6. คณะกรรมการกลุ่มตั้งแต่ระดับอำเภอและระดับหมู่บ้านและ สมาชิก จำนวน 478,550 คน	ม.ต้น
7. คณะกรรมการและผู้นำกลุ่มยุวเกษตรกร จำนวน 33,350 คน	ไม่ต่ำกว่า ปวช.
8. สมาชิกยุวเกษตรกร จำนวน 113,580 คน	ไม่ต่ำกว่า ม.ต้น
9. เกษตรกรก้าวหน้า จำนวน 1,300 คน	ปริญญาตรีขึ้นไป

โดยการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเป้าหมายเกษตรกรดังกล่าว ในระดับมัธยมศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่ดำเนินการอยู่ และในระดับสูงขึ้น เช่น ปริญญาตรี ได้ส่งต่อให้มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ทำข้อตกลงในการจัดการศึกษาร่วมกัน ได้รับดำเนินการต่อไป

2. ความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน

เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้รับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางการเกษตรอยู่เสมอ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอยู่ ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาให้สอดคล้องกับการจัดทำหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนของระดับประถมศึกษาทั้ง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งสองหน่วยงานจึงพัฒนาหลักสูตรเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเกษตรกร สื่อการเรียน การสอน เพื่อผลประโยชน์ในการเทียบโอนของนักศึกษา

3. ความร่วมมือในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต ที่เป็นการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ จากการทำงานจากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความคิด ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยรูปแบบการศึกษามีด้วยกันหลากหลาย ดังได้ กล่าวมาแล้วซึ่งในส่วนที่จะให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้ อาจจะดำเนินการร่วมกันได้คือ

1. จัดผลิตและเผยแพร่รายการโทรทัศน์ และวิทยุร่วมกันเพื่อให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย เกษตรกร
2. จัดทำเอกสารชุดการเรียนในด้านการเกษตร โดยใช้ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือ ประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียน ฯลฯ เป็นแหล่งเผยแพร่ และให้ความรู้
3. จัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบของการจัดกิจกรรมกลุ่มสนใจที่กรมการศึกษา นอกโรงเรียนดำเนินการอยู่เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรเฉพาะเรื่องโดยใช้วิทยากรของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นองค์ความรู้

6. แนวคิดเรื่องตัวบ่งชี้

มีผู้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ไว้หลายท่าน เช่น

ชัยพจน์ รั้งงาม (2529) ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้เป็นข้อมูลที่บอกขนาด สภาวะหรือ อัตราส่วนของจำนวนที่ต้องการวัดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ชินภัทร ภูมิรัตน (2526) ให้ความหมายตัวบ่งชี้ปัญหา ที่มีความสามารถในการรวมกลุ่ม ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกันเข้าไว้ ในเรื่องเดียวกันและสามารถแยกปัญหาที่มีความแตกต่างกันออกไป

ศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ พฤติกรรมต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมซึ่งแตกต่าง กับศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับกายภาพ วัตถุ มีเครื่องมือที่สามารถวัดได้อย่างแม่นยำ ตัวบ่งชี้เป็น เครื่องมือวัดสภาพใดสภาพหนึ่ง จึงมีลักษณะเฉพาะตามศาสตร์นั้น ๆ ด้วย เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และแสวง ปิ่นมณี (2527) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในด้านสังคมศาสตร์ อาจไม่จำเป็นต้องบ่งชี้อย่างแม่นยำ หรือเที่ยงตรงร้อยเปอร์เซ็นต์

ชนิดของเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมนั้นได้มีการจำแนกหรือจัดหมวดหมู่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเรื่องนี้ Miles (1985 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี คีลตระกูล, 2538) กล่าวว่า ความแตกต่างของเครื่องชี้วัดอยู่ที่ ความพอใจที่จะนำไปใช้ และการประยุกต์ใช้ เพื่อจุดประสงค์อื่น ๆ ด้วย และได้แบ่งเครื่องชี้วัดออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. **Direct and By-product Data** เป็นข้อมูลเชิงสถิติ หรือรายงานทางสังคม ที่สำนักงานต่างๆ เก็บรวบรวมเอาไว้ เช่น ข้อมูลเชิงบริหาร ข้อมูลบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น แม้จะต้องเพิ่มเติม แต่ข้อมูลที่มีอยู่ก็ถือเป็นเสมือนผลพลอยได้ (by-product data) ขณะเดียวกันข้อมูลเหล่านี้ก็สามารถใช้เป็นเครื่องชี้วัดโดยตรง (direct data)

2. **Input and Output Indicators** เครื่องชี้วัดทั้งสองชนิดนี้เกี่ยวข้องกับ by-product และ direct data กล่าวคือสถิติของสำนักงานเป็นจำนวนมาก ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม ถือเป็นข้อมูลบริหารที่เป็น by-product เช่น สถิติการบริหารที่อธิบายถึงทรัพยากร การเงิน บุคลากร กิจกรรม ซึ่งจริง ๆ ก็มีเกือบทุกอย่างยกเว้นปัญหาสังคม และเมื่อนำไปประยุกต์เพื่อวัดประเด็นทางด้านสวัสดิการ ข้อมูลเหล่านี้กลายเป็นเครื่องชี้วัดที่เป็นตัวป้อน

สำหรับตัวชี้วัดที่เป็นผลผลิตนั้น เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ ซึ่งแน่นอนกิจกรรมสังคมเกือบทุกอย่าง ต้องการตัวป้อนต่าง ๆ เพื่อจะทำให้เกิดผลผลิตด้วย

3. **Objective and Subjective Indicators** ข้อมูลเครื่องชี้วัดส่วนมาก เป็นการวัดเชิงวัตถุวิสัย (Objective Measures) รวมถึงรายงานพฤติกรรมต่างๆ สภาพสิ่งแวดล้อม รายละเอียดทางสถิติ ข้อมูลเหล่านี้ ได้จากผู้สังเกตที่ผ่านการอบรมอย่างดีและเชื่อถือได้ ในทางตรงกันข้ามการวัดเชิงจิตวิสัย (Subjective Measures) ขึ้นอยู่กับรายงานในสาระต่าง ๆ การประเมินผล การบอกเล่าความรู้สึก อารมณ์ ความตั้งใจของปัจเจกบุคคล ซึ่งมักเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิจัยเชิงสำรวจ

4. **System and Aggregated Indicators** เครื่องชี้วัดที่เป็นระดับสากล (Global Indicator) เป็นเรื่องของรายงานเกี่ยวกับมนุษยชาติ หรือสิ่งแวดล้อมโดยรวม มากกว่าสถิติข้อมูล หรือสภาพของกลุ่มหรือปัจเจกบุคคล กล่าวคือ เป็นข้อมูลของสาระต่างๆ ทางสังคม ส่วนเครื่องชี้วัดปัจเจกบุคคล (Aggregated Individual Indicators) ส่วนใหญ่เป็นสถิติง่ายๆ ของปัจเจกบุคคล เช่น ข้อมูลรวม (การแต่งงาน การหย่าร้าง ฯลฯ) หรือค่าเฉลี่ย เช่น ค่าเฉลี่ยของรายได้ที่ได้รับจากค่าจ้าง บางอย่างเป็นเรื่องของอัตราส่วน เช่น อัตราการตายจำแนกตามอายุ หรือเรื่องการกระจาย เช่น ความไม่เท่าเทียมในการเป็นเจ้าของที่ดิน เป็นต้น

สาระคุณภาพชีวิตนั้นอาจออกมาในลักษณะตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้เหล่านี้คือชุดของตัวแปรจำนวนหนึ่งซึ่งสามารถวัดได้เพื่อที่จะนำไปประเมินความก้าวหน้า สภา เศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ได้เสนอแนะว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต มีอยู่ 3 กลุ่ม คือ (สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี คิลตระกูล, 2538)

1. ตัวบ่งชี้ทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย
GNP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ) และ GDP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ)

2. ตัวบ่งชี้ทางสังคม ซึ่งเป็นวัตถุวิสัย (Objective Social Indicators)

สุขภาพ/โภชนาการ

การศึกษา/การเรียนรู้

ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ชีวิตการทำงาน

หลักประกันทางสังคม

ความปลอดภัยส่วนบุคคล และความยุติธรรม

การใช้เวลาว่าง และการใช้เวลา

การมีส่วนร่วมทางสังคม

เสรีภาพของมนุษย์

3. ตัวบ่งชี้ทางสังคม ซึ่งเป็นจิตวิสัย (Subjective Social Indicators) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับ
ปฏิกิริยาของบุคคลและการรับรู้ ซึ่งถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตระดับของการรับรู้เกี่ยวกับความสุข ความพึงพอใจ
ในชีวิตที่เกี่ยวข้อง

การทำงาน รายได้

สุขภาพ การใช้เวลาว่าง

ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย

สิ่งแวดล้อม รัฐบาล

ฯลฯ

วิธีการสร้างเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม

UNESCO จำแนกวิธีการสร้าง เครื่องชี้วัดทางสังคมได้เป็น 3 วิธีหลัก แต่ละวิธีสะท้อนขอบข่าย และ นิยามของคำว่า เครื่องชี้วัด วิธีการทั้ง 3 นี้ได้ใช้มานานแล้วและมีแนวโน้มว่าจะใช้ต่อไป (สุภางค์ จันทวานิช และ วิศนี คิลตระกูล, 2538)

1. วิธีการแบบสถิติ (The Statistical Approach) เป็นวิธีการพัฒนาเครื่องชี้วัดที่องค์การสหประชาชาติจัดทำไว้เป็น "แนวทาง" (The United Nations "Guidelines") ขอบข่าย และลักษณะของ

แนวทาง นี้ทำให้เห็นหมวดหมู่และประเด็นซึ่งเป็นความสนใจทางสังคม และได้นำมาจัดทำเป็นตัวอย่างของ เครื่องชี้วัดทางสังคม สำหรับประเทศต่าง ๆ เครื่องชี้วัดชุดนี้สำนักงานสถิติแห่งสหประชาชาติ (United Nations Statistical Office-UNSO) ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติของประเทศต่าง ๆ ช่วยกันสร้างกรอบงานเพื่อ การพัฒนาและการผสมผสานสถิติต่าง ๆ ทางสังคมและประชากรนับเป็นการเริ่มต้นการพัฒนาเครื่องชี้วัด

สาระที่เป็น "แนวทาง" ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ทางสังคม รวมทั้งโครงสร้างสวัสดิการต่าง ๆ เช่น โครงสร้างประชากรและแนวโน้ม ข้อมูลด้านครอบครัวและครัวเรือน เครื่องชี้วัดจัดไว้เป็นหมวดหมู่ ซึ่ง รวมเครื่องชี้วัดที่เป็นตัวป้อน (inputs) เช่น สวัสดิการ บริการทางสังคม และ เครื่องชี้วัดที่เป็นผลผลิต (outputs) ซึ่งสะท้อนหลักการและเป้าหมายของ "แนวทาง" เครื่องชี้วัดนี้ครอบคลุมสาระและสภาพต่าง ๆ ที่ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นสิ่งที่รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ควรให้ความสนใจ อย่างไรก็ตามการปรับเครื่อง ชี้วัดไปสู่เรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากที่จัดทำไว้แล้ว จะช่วยให้มองสวัสดิการได้กว้างขวางขึ้น ช่วยให้เกิดการใช้ เครื่องชี้วัดเพื่อสืบหาปัญหาสังคม เครื่องชี้วัดชุดนี้ช่วยให้เห็นความพอเพียง และการใช้ตัวป้อนของบริการทาง สังคมนอกจากนั้นยังช่วยกระตุ้นการปฏิบัติและประเมินผลการให้บริการทางสังคมที่เป็นเป้าหมายระหว่าง ดำเนินการและผลผลิตสุดท้ายด้วย

สิ่งที่อธิบายไว้ใน "แนวทาง" คือเครื่องชี้วัดชุดนี้มีสาระที่เป็นมาตรฐานผ่านการยอมรับของ หลายประเทศแต่ผู้ทำไปใช้อาจเพิ่มเติม ปรับปรุงหรือจัดลำดับของหัวข้อได้ใหม่

ข้อเสนอแนะสำหรับใช้เครื่องชี้วัดชุดนี้คือ ควรให้ความสำคัญกับตัวบ่งชี้การพัฒนา และชุดข้อมูล สถิติพื้นฐาน ทางด้านการศึกษา การจ้างงาน สุขภาพและโภชนาการ การกระจายรายได้ การบริโภคและการ เก็บออม ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม หัวข้อเหล่านี้เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับระบบอื่น ๆ และมักเป็นสิ่งที่พบ บ่อยที่สุด ในการสำรวจตัวบ่งชี้ทางสังคมและสถิติทางสังคม

2. วิธีการแบบวิเคราะห์ (An Analytical Approach) วิธีนี้ดูเหมือนยากกว่า ในงานวิจัยของ องค์กรเอกชนและนักวิชาการนั้น แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดทางสังคมกว้างกว่าที่มีใน "แนวทาง" ของ UNSO และได้จำกัดอยู่เฉพาะเรื่อง "ความเป็นอยู่ที่ดี" เท่านั้น หากแต่ครอบคลุมข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมพฤติกรรมและกระบวนการด้านเครื่องชี้วัดทางสังคมในวิธีนี้เป็นเสมือนกุญแจ กลยุทธ์ หรือ เครื่องวัดโดยรวมของข้อมูลที่ต้องการมากกว่าการสร้างและนำเสนอเครื่องชี้วัดเป็นเครื่องชี้วัดที่มีขอบข่าย กว้างที่สุด มีแนวคิดที่เป็นทฤษฎีและการวิเคราะห์ และยังมุ่งใช้ข้อมูลเพื่อการคิดหาสาเหตุการทำนายและการ สร้างรูปจำลองสังคม

3. วิธีการแบบคุณภาพชีวิต (The quality of life approach) (กรณีตัวอย่างฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และเยอรมัน) เมื่อพูดถึงวิธีการพัฒนาเครื่องชี้วัดทางสังคมก็เปรียบเทียบกับวิธีการของ UNSO กับวิธี การของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนา (Office of Economic Commission for Development-OECD) ความแตกต่างก็คือ OECD ให้ความสนใจกับการนิยามขอบข่าย ประเด็นต่าง ๆ ทาง

สังคม ซึ่งสะท้อนความไม่ผัน ความสนใจและให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ที่ดีในระดับพื้นฐานที่ยอมรับได้และ OECD ได้ใช้ “แนวทาง” ของ UNSO ในการพัฒนาเครื่องชี้วัด

สรุปได้ว่า ตัวบ่งชี้คือ ชุดของตัวแปรจำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะนำไปประเมินความก้าวหน้า หรือประเมินสภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ตัวแปรและเกณฑ์ที่กำหนดไว้นี้ จะสามารถวัดสภาพต่าง ๆ ได้ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เมื่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป จึงต้องมีการปรับปรุงหรือจัดทำตัวบ่งชี้และเกณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นมาเสมอ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมค่อนข้างมีน้อย เท่าที่รวบรวมมาได้คือ ถวิล ทาเกิด (2518) ศึกษาเรื่อง "การใช้ประโยชน์แรงงานของครอบครัวชาวชนบทที่ทำการเกษตรในบางท้องที่ในจังหวัดอยุธยา เชียงใหม่ และขอนแก่น ในรอบ 12 เดือน (15 มิถุนายน 2512-14 มิถุนายน 2513)" พบว่า แรงงานเด็กชายอายุระหว่าง 11-14 ปี ใช้แรงงานในการเลี้ยงสัตว์มากที่สุดในทุกท้องที่ ส่วนแรงงานเด็กหญิงอายุระหว่าง 11-14 ปี ในอยุธยาส่วนใหญ่ทำงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในขอนแก่น น้ำพอง และขอนแก่นภูเวียงส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ ทั้งแรงงานเด็กชายและหญิง ในอยุธยาที่ชั่วโมงทำงานและระดับการทำงานรวมทั้งปีสูงกว่าจังหวัดอื่น ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้แรงงานได้แก่ อายุ ขนาดพื้นที่เพาะปลูก จำนวนแรงงานในครอบครัว ระดับการศึกษา ชั่วโมงเจ็บป่วย และเพศ

สภาที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ (2530) ได้ศึกษาเรื่อง "สภาพและปัญหาแรงงานในชนบทโดยเฉพาะแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร" พบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นมากกว่าระดับอื่น ๆ และเป็นแรงงานอพยพประมาณครึ่งหนึ่งของลูกจ้างทั้งหมดที่สำรวจ และพบว่าสถานภาพการทำงานในกิจการเกษตรขาดความมั่นคง คนงานร้อยละ 85 ในกิจการประเภทนี้ทำงานติดต่อกันมาไม่ถึง 1 ปี และร้อยละ 66 ทำงานมาแล้วไม่ถึง 1 เดือน ในกิจการเพาะปลูกคนงานเกือบทั้งหมด ทำงานที่โล่งแจ้ง หรือกลางแจ้งและทำงานแทบทุกวัน บางสัปดาห์ทำงานแทบไม่ได้หยุดเลย

ปวิต ถมยาวิทย์ (2533) ศึกษาเรื่อง "การใช้แรงงานเด็กและเยาวชนในภาคเกษตรกรรม (กรณีว่าจ้างแรงงานเด็กและเยาวชนในไร่อ้อย จังหวัดกาญจนบุรีและในสวนยางพารา จังหวัดพังงา) พบว่าสัดส่วนของแรงงานเด็กและเยาวชนที่เป็นชายและหญิงมีเท่ากัน คือ 1 ต่อ 1 ซึ่งมีเด็กและเยาวชนประมาณ 15-17 % เป็นกลุ่มเกษตรกรเด็กที่มีอายุต่ำที่สุด 12 ปี เด็กและเยาวชนที่มา

รับจ้างมากที่สุดอยู่ในช่วง 15-18 ปี การศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 7 มีอยู่บ้างที่กำลังศึกษาอยู่ และหากกลับภูมิลำเนาเดิมอาจจะไปศึกษาต่อ สาเหตุที่ต้องมารับจ้างเพราะไม่มีงานทำ ฐานะยากจน ต้องตามพ่อแม่ที่มารับจ้าง เนื่องจากพื้นที่ทำมาหากินแห้งแล้ง ประกอบกับความรู้น้อย

แรงงานเด็กและเยาวชนที่อพยพมา มีแบบมาตัวเอง มากับครอบครัว กับเพื่อนและญาติ โดยได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองด้วยวาจา จะอพยพมาในลักษณะเป็นกลุ่มคนในรูปของครอบครัว หรือพรรคพวก หรือหมู่ญาติ จำนวนประมาณ 5-30 คน

ในครอบครัวของเกษตรกรที่รับจ้าง จะมีเด็กและเยาวชนรับจ้าง อายุ 13-25 ปี ครอบครัวละ 2 คน รับจ้างมาแล้ว ไม่เกิน 10 ครั้ง หรือ 3-5 ปี

รายงานการวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2535) เรื่อง สถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส : เด็กทำงาน โดยฉันทนา บรรพศิริโชติ พบว่าเด็กภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ทำงานอยู่กลางแจ้ง ต้องใช้กำลังงานมาก ค่าจ้างแรงงานประมาณ 30 บาท ความเสี่ยงอันตรายเกิดจากอุบัติเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพลัดปลั่งในการใช้เครื่องมือ มีความรู้สึกว่า งานที่ทำอยู่ไม่ได้เพิ่มพูนทักษะถึง ร้อยละ 62.5 ความต้องการและการคาดหวังต่ออนาคต ส่วนหนึ่งต้องการทำงานไปเรื่อย ๆ ช่วยพ่อแม่ทำงานร้อยละ 24.0 และต้องการฝึกอาชีพร้อยละ 22.7 ส่วนผู้ที่ต้องการเรียนหนังสือต่อ มีร้อยละ 11.4

สมศักดิ์ คำภา (2536) ศึกษาเรื่อง การใช้แรงงานเด็กเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนชนบท : กรณีศึกษาอำเภอเมืองสระแก้ว ผลการวิเคราะห์ระดับครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนร้อยละ 65.8 ใช้แรงงานเด็กเชิงเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์ระดับบุคคลพบว่า เด็กชนบทที่มีอายุตั้งแต่ 7-17 ปี ประมาณครึ่งหนึ่งทำงานเชิงเศรษฐกิจ เด็กที่ทำงานขณะกำลังศึกษา เริ่มต้นทำงานเมื่ออายุประมาณ 11 ปี ส่วนใหญ่ทั้งบิดาและมารดาตัดสินใจให้ทำงาน เด็กที่ทำงานแล้วสำเร็จการศึกษา เริ่มทำงานอายุประมาณ 14 ปี ลักษณะงานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานประเภทกสิกรรม เมื่อเด็กมีอายุสูงขึ้น มีแนวโน้มว่าจะทำงานประเภทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และช่างฝีมือเพิ่มมากขึ้น เด็กส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63.1) ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านโดยเฉลี่ยทำงานสัปดาห์ละ 6 วันครึ่ง ทำงานวันละ 8 ชั่วโมงครึ่ง ได้รับค่าตอบแทนเฉลี่ยเดือนละ 1,840 บาท เด็กเหล่านี้ร้อยละ 18.4 เคยเจ็บป่วยจากการทำงานร้อยละ 2.7 เคยได้รับอุบัติเหตุ และ ร้อยละ 12.9 เคยบ่นว่าต้องทำงานหนักมากจนเกินไป

จากการศึกษางานวิจัย สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่แรงงานเด็กจะมีอายุตั้งแต่ 11 ปี ขึ้นไป จบ การศึกษาระดับประถมศึกษา สาเหตุที่ต้องมารับจ้างเพราะ ฐานะยากจนต้องติดตามพ่อแม่มารับจ้าง และพื้นที่ทำมาหากินแห้งแล้ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้

ธานี นงนุช (2527) ได้ศึกษาเรื่อง " สถานภาพทางการศึกษาของหมู่บ้านหัวดุน จังหวัด อุบลราชธานี:การศึกษาเฉพาะกรณี" พบว่า สถานภาพทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน อยู่ในระดับ ต่ำมาก โดยมีค่าดัชนีไม่เข้าเกณฑ์ ความจำเป็นพื้นฐาน เกณฑ์จากเครื่องชี้ภาวะสังคม และเกณฑ์ อื่น ๆ ร้อยละ 70.83 ค่าดัชนีที่ไม่เข้าเกณฑ์ เรียงตามลำดับหมวดจากมากไปหาน้อย คือการศึกษา ขั้นพื้นฐานการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ในครัวเรือน และ การศึกษาด้านอาชีพหรือเศรษฐกิจ

สุมลรัตน์ เวียงธรรม (2531) ศึกษาเรื่อง " การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคน จังหวัดศรีสะเกษ " พบว่าคุณภาพชีวิตของคนจังหวัดศรีสะเกษประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 13 ตัวคือ ลักษณะครอบครัว เครื่องอุปโภคภายในบ้าน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การครอบครอง ทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ ขนาดครอบครัว สุขาภิบาลที่อยู่อาศัย หน้าที่ของบุคคลต่อชุมชน ความเชื่อถือในตัวบุคคลพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การเจ็บป่วยและการรักษา การเพิ่มความสมบูรณ์ ของร่างกายและสภาพร่างกาย และความช่วยเหลือที่ได้รับส่วนคุณภาพชีวิตของคนจังหวัดศรีสะเกษ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.290

กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์ (2535) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาตัวบ่งชี้สภาพทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ในระดับหมู่บ้าน" พบว่า ตัวบ่งชี้สภาพทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในระดับหมู่บ้านที่ สร้างและพัฒนาขึ้น มีทั้งหมด 47 ตัว แบ่งออกเป็น 6 หมวดหมู่คือ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานและต่อ เนื่องจำนวน 7 ตัว ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะอาชีพ จำนวน 6 ตัว ด้านบริการข่าวสารข้อมูล จำนวน 10 ตัว ด้านการศึกษาเพื่อสุขภาพ การปรับปรุงชีวิตในครอบครัว ชุมชนและสิ่งแวดล้อม จำนวน 10 ตัว ด้านการศึกษาเพื่อสันติภาพและการเมืองการปกครอง จำนวน 7 ตัว และ ด้านการศึกษาเพื่อ ศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคคล จำนวน 7 ตัว และพบว่า หมู่บ้านหัวดุนองเลาะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ลำห้วย) มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 29.79 ส่วนหมู่บ้านเกาะ พุ่งม่าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวน้ำ) มีตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 63.83

ลัดดา ด้านวิริยะกุล (2536) ศึกษาเรื่อง " การพัฒนาตัวบ่งชี้รวม ของประสิทธิภาพการมัธยม ศึกษาตอนต้น " พบว่า ตัวบ่งชี้รวมของประสิทธิภาพการมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นรายด้านประกอบด้วย ด้านการจัดการศึกษา 2 ตัว ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา 1 ตัว ด้านทรัพยากรทางการศึกษา 2 ตัว ด้านความสูญเปล่าทางการศึกษา 2 ตัว

8. สรุปกรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ชีวิตจะมีคุณภาพหรือไม่จะต้องมีสิ่งชี้บอกเพื่อให้คุณภาพชีวิต มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น และสามารถใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาบุคคลแต่ละกลุ่มได้ จึงต้องมีการกำหนดตัวชี้วัด เพื่อวัดความมีคุณภาพชีวิตสำหรับแต่ละกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะ

แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการมีชีวิตที่มีคุณภาพ และจัดว่าเป็นกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพมารับจ้างทำงานในท้องถิ่นอื่น จึงมีความจำเป็นที่จะจัดสร้างตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต สำหรับแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพและไม่ได้อพยพขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งคุณภาพชีวิตแรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านการพัฒนาอาชีพและแรงงาน
3. ด้านข่าวสารข้อมูล
4. ด้านสุขภาพและครอบครัว
5. ด้านคุณธรรมและหน้าที่พลเมือง
6. ด้านกิจกรรมพัฒนาบุคคลและศิลปวัฒนธรรม

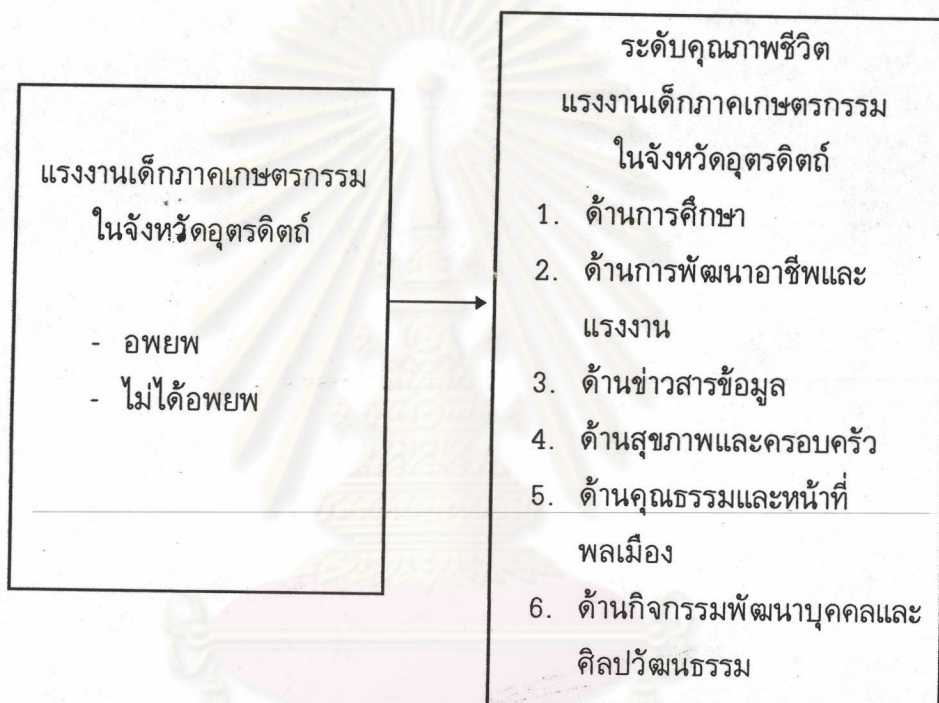
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพจะอยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก เนื่องจากต้องจากครอบครัว และสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคยไปสู่สังคมใหม่ และต้องเผชิญกับงานหนัก ไม่เหมาะสมกับวัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาว่า แรงงานเด็กภาคเกษตรกรรมที่อพยพกับไม่ได้อพยพจะมีคุณภาพชีวิตต่างกันอย่างไร บ้างทั้งในภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน

กรอบความคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

